

mény, munkafüzet és hangmez meg kotta, módszertani és képanyag segíti a pedagógust és a tanulót. Vázlatosan magyarázza ez a fejezet a tizenkétfokú, az atonális, az aleatorikus és az elektronikus zene pedagógiai felhasználását.

Kodály Zoltán neve áll a zárófejezet élén. A magyar olvasó számára jól ismert koncepciót — ami Kodály zenei írásaiból kiolvasható — csak felvázolja az író, inkább arra mutat rá, hol és kik adaptálták sikeresen hazájukban ezt a modellt. Ebben a fejezetben szerepel (igaz, csak mellékesen, az egyik adaptáció kapcsán) először Ádám Jenőnek, annak a kiváló zenepedagógus-kar-nagy-zeneszerzőnek a neve, aki kidolgozta Kodály elméleti koncepcióját a gyakorlat mindennapi, konkrét feladataira, és megteremtette a ma már világhírű magyar énektanítási módszert. Kár, hogy a könyvben erről nem esik szó, hogy legalább így juttasson némi késői elégtételt a méltatlanul mellőzött nagyszerű művésznek és tanárnak.

Szönyi Erzsébet zenei és pedagógiai felkészültséggel, hivatásszeretettel megírt, sok új ismeretet nyújtó könyvét minden nevelő "továbbképzési" olvasmányául ajánlom.

Soltész Elekné

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ЭКРАННО-ЗВУКОВЫХ СРЕДСТВ В ШКОЛЕ

Под. ред. Л. Л. Прессманна
Москва, 1987. "Педагогика".

A moszkvai "Pedagógia" Kiadó hat témakörben jelentet meg rendszeresen tanulmányokat. A sorozat 1987-ben egy igen alapos didaktikai tanulmánykötettel bővült, amely az Iskolai berendezések és oktatástechnikai eszközök tudományos kutatóintézetének munkatársai közreműködésével készült L. P. Pressmann szerkesztésében gyakorló pedagógusok és taneszköz-fejlesztők számára.

"Az audiovizuális eszközök iskolai alkalmazásának didaktikai alapjai" cím az eredeti orosz címnek nem szó szerinti, hanem értelemszerű fordítása, mely követi a nálunk elfogadott terminus technicus használatát. Az orosz címben ernyőre vetíthető — hangzó eszközök használatáról van szó, mivel az audiovizuális eszközök kifejezés nem honosodott meg sem a szakirodalomban, sem a pedagógiai gyakorlatban. (Még kevésbé ismert vagy használt a szoftver

kifejezés.) Általában az oktatás technikai eszközei (TSzO) elnevezést használják, de ez szélesebb értelmű, mint a fentebb említettek.

A szerkesztő a szokatlan szóhasználattal is hangsúlyozni kívánja, hogy a tanulmánykötet a vetíthető és hallgatható, vagyis az audiovizuális tananyagok létrehozásának és alkalmazásának a didaktikai alapjait próbálja lerakni. A lehetséges audiovizuális tananyagok közül behatóan az oktatófilmek és oktató televíziós adások, rádióadások, hanganyagok didaktikai kérdéseivel foglalkozik, de kitér az elsődlegesen választott médium, a film kapcsolódási lehetőségeire (hanganyaggal, rádióadással, állóképpel, azaz diaképpel), valamint a komplex taneszközrendszerek szerkesztési kérdéseire is.

A kötet 6 fejezetben tárgyalja a választott témát. A szerkesztő abból a gondolatból indul ki, hogy a taneszközök használata nemcsak a tanulók, de a pedagógus személyiségét, mesterségbeli tudását is gazdagítja. Ugyanakkor a pedagógus személyisége a döntő abban, hogy mit használ, milyen eljárással milyen eredményt tud elérni a nevelő.

Az első fejezet azokat az ismert didaktikai alapelveket veszi számba, amelyeket a fejlesztőnek és az alkalmazónak egyaránt szem előtt kell tartania.

Figyelemre méltó, amit L. P. Presszmann már nem mint szerkesztő, hanem mint szerző ír a problémamegoldásnak az oktatásban betöltött szerepéről. A gondolkodás fejlesztésében a legadekvátabb eljárásaként említi, s pontosan körvonalazza, hogy milyen szerepet tölthetnek be a filmek, TV-adások e cél elérésében. Különösen fontos a szerepük a problémafeltárásban, hiszen egy megfelelő részlet lejátszása, egy problémahelyzet bemutatása arra serkenti a tanulót, hogy ő is bekapcsolódjék a probléma megoldásának a keresésébe. A második lépés a probléma megoldásának a folyamata, a tanulók gondolkodtatása. A problémahelyzetek feltárásáról írottak különösen a fejlesztőknek tanulságosak.

A második, az AV eszközök nevelési lehetőségeivel foglalkozó fejezet gondolataival egyetérthetünk, a megnevezett filmek, filmrészletek ismeretének hiányában is.

A harmadik fejezet, az AV eszközök kifejezési lehetőségeinek, ábrázolási módjainak a tárgyalása hasznos valamennyi érdeklődőnek: gyakorló pedagógusnak és fejlesztő szakembernek. Elfogadhatjuk az itt olvasható megállapítást, miszerint AV eszköz nem lehet egy természetes folyamat egyszerű rekonstrukciója, több is, kevesebb is annál. Több, mert olyant is megmutathat, kiemelhet, amit a természetes folyamatban nehezen fedezhetne fel a tanuló. Kevesebb, mert nem adhatja a folyamat teljességét (valóságos idő, filmidő,

tömörítés). A nevelési-oktatási célok és feladatok határozzák meg az információ feldolgozását, de elkerülhetetlen, hogy a művészi ábrázolás törvényszerűségei ne hassanak a fejlesztőre, ne érvényesüljenek az oktatásban. E fejezet ezt a kölcsönhatást mutatja be a taneszközfejlesztés oldaláról, de kitér a befogadó szempontjaira is. Az oktatófilmeket a bifunkcionális művészetek körébe sorolja. Hangsúlyozza, hogy a gyakorlati cél (valaminek az oktatása) és a művészi hatás együttesen hat a befogadóra, egymástól elválaszthatatlanul. Az AV eszközön közvetített információ modellértékű, és speciális tulajdonságokkal rendelkezik. A tanulmány számba veszi ezeket a tulajdonságokat. Hangsúlyozza a "filmnyelv" ismeretének a fontosságát. Tárgyalja a film kifejezési eszközeinek, a "filmnyelv"-nek a legfontosabb ismérveit. Részletesen ír a kompozíció szerepéről, a lineáris folytonosság kérdéseiről, az információ mennyiségéről. Kiemeli, példával illusztrálja a montázs funkcióját. Einsteinre hivatkozva írja, hogy a montázs aktivizálja a néző értelmét és érzelmét, s így a néző tudatában egyfajta alkotási folyamat zajlik le.

A tanulók fogalmainak, képzeleinek a formálásával foglalkozó alfejezet leírja, hogy melyek azok a hatások, amelyek segítségével a fogalomalkotás pontosabbá válhat az AV eszközök közvetítésével, mint a hagyományos, nyomtatott képek segítségével.

A negyedik fejezetben az oktatófilm és a statikus képek (diaképek) kapcsolatáról, hasonló és eltérő tulajdonságaikról van szó. A szerző felsorolja és definiálja a különböző típusú filmeket. A klasszifikáció elsődlegesen tartalmi megközelítésű. A filmen feldolgozott téma terjedelmének nagysága szerint tesz különbséget az oktatófilmek típusai között: egy témát kifejtő, egy résztémát feldolgozó és egy szűk résztémát ábrázoló filmet nevez meg. Majd a hurokfilmet említi, s ezzel szempontot vált a csoportosításban, ez ugyanis a film formátuma szerinti megközelítésbe tartozik (35 mm-es, 16 mm-es, normál 8 mm-es, super 8 mm-es, bármelyik lehet hurokfilm is és kazettás film). A filmkockák szerepe, a filmsorozatok jellege is ebben a fejezetben szerepel.

Itt tárgyalja a filmbeli verbális információ szerepét is. Az 1960-as, 1970-es években nálunk is megpróbálták az oktatófilmeket osztályozni. Voltak, akik technikai szempont szerint (némafilm, hangosfilm – fényhangos, mágneshangos; természetes, mesterséges hangú, vagy vegyesen alkalmazza a hanghatásokat; színes, fekete-fehér), mások tartalmi oldalról, a témakifejtés oldaláról közelítettek a kérdéshez (többgondolat-film, egygondolat-film, gondolatrészlet-film). Ez utóbbival rokonítható Presszmann elgondolása. El szokták még különíteni a filmeket a didaktikai cél és a pedagógiai

felhasználhatóság szerint is. (Eszerint van oktatási céllal készült film és oktatásra is felhasználható film; elkülöníthető játékfilm, művészi film és "alkalmazott" film: dokumentumfilm, ismeretterjesztő, kutató, oktató film; beszélhetünk demonstráló, gyakoroltató — esetleg programozott — vagy egyéb didaktikai célú filmről.) Találunk arra is példát, hogy az ábrázolás, műfaji sajátosság oldaláról közelítik meg az osztályozást (natúr film, animált film). Presszmann ebből a szempontból szintetizálónak nevezi az oktatófilmet, mivel bármelyik műfaj elemeivel élhet. A klasszifikációban ismeretes még más megközelítés is, ezek közül a szemiotikai szempontút kell még megemlítenünk, mivel ennek kidolgozója Lottman, a szerző honfitársa.

Ennek a fejezetnek a része az oktatófilm felhasználásának a metodikája is. A bevezető, előkészítő óra szerepe kap jelentős hangsúlyt, majd példák illusztrálva bontakozik ki a film információinak feldolgozási folyamata, a tanuló megismerő tevékenysége, s ennek didaktikai alapjai.

Az ötödik fejezet az oktatási célú hangfelvételek és az oktató televízió szerepét taglalja és az alkalmazásuk didaktikai alapjait vizsgálja. Ebben a fejezetben van szó az oktatási célú videofelvételekről is. Mint potenciális lehetőség szerepel csak e kérdés a kötetben. Érdekes, hogy pusztán elméleti alapon mit lát a szerző a video fő erényének és veszélyének. Elismeri a könnyű tanórai adaptáció lehetőségét, kiemeli, hogy a video tudatos, jól felkészült használata fokozza a tanár kreativitását, fejleszti manipulatív készségét, s nagyobb lehetőségekhez juttatja a tanórán más eszközök alkalmazásához viszonyítva. Ugyanakkor beszél az öncélú alkalmazás veszélyéről is.

Az utolsó fejezet megkísérli rendszerré illeszteni mindazokat az eszközöket, amelyek az AV eszközök gyűjtőnév alá tartoznak (a kötetben az oktatófilm, oktató TV, rádióadás, hangfelvétel és diakép szerepel). Kifejti a taneszköz-rendszerek fejlesztésének a didaktikai alapjait, s leírja alkalmazásuk elvi alapjait.

A kötet szerzőivel nem egy ponton lehetne vitatkozni. Szemléletmódjukat nagyon meghatározzák lehetőségeik. Ugyanakkor a kötet nagyon sok részmegállapításával egyet lehet érteni. A szerkesztő alapossága és teljességre törekvése következtében olyan megállapításokat, rendszerezéseket olvashatunk, amelyek a magyar olvasónak is tanulságosak lehetnek.

Sallay Mária